
II. Fülöp – királytükörben

Angelantonio Spagnoletti, a Bariban működő Aldo Moro Egyetem nyugalmazott történészprofesszora *II. Fülöp (Filippo II)* című monográfiájában a cím- és főszereplőről visszhangszerűen ismétlődnek efféle megállapítások: „a Föld sosem látott nála nagyobb királyt”, „a kereszténység leghatalmasabb uralkodója”, „a világ valaha volt legnagyobb hatalmú monarchája” (10., 79., 197.). De mindez kevésnek bizonyult az örök dicsőséghez. Írhattak róla bármennyi dicshimnusz udvari történetírói, udvaronc költői, bértollnokai, szolgálói, talpnyalói, hasonlíthatták Dávidhoz, Salamonhoz, Jóbhoz, Augustushoz, Traianushoz, Constantinushoz (252.) e magasztalások nem ellensúlyozhatták azt a sötét képet, amelyet a világirodalom olyan klasszikusai hagytak az utókorra, máig meghatározó élménnyel, mint Goethe, Schiller és Alfieri, közülük is legfőképpen Schiller a Don Carlosban. A felvilágosodás korának szellemóriásai ugyanis, az emberi jogok híveiként, Fülöpben mindazon negatívumoknak a megtestesítőjét, történelmi jelképét látták, amiket leginkább gyűlöltek: a zsarnokságnak, az intoleranciának, a fanatizmusnak, a babonaságnak, az obskurantizmusnak, az eretneküldözésnek, a szenteskedésnek, a kegyetlenségnek, a szabadságharcok vérbefojtásának... Spagnolettinek abban természetesen igaza van, hogy más a költészet és más a történettudomány (ámbar, ne feledjük, Schiller nagy történész is volt), de azért az, hogy az említett szépírók neve nem szerepel még a névmutatóban sem, ébreszt némi gyanút az olvasóban. Ahogyan az a személyes húr is, melyet bevezetője végén a szerző megpendít: „Ez az én Fülöpöm.” (14.) Vajon mondaná-e más életrajzíró, hogy „ez az én Neróm”, „az én Dzsingisz kánom”, „az én Mussolinim”, „az én Sztálinom” stb.? Nem sejtet ez némi elfogultságot?

De, sejtet. És joggal. Az alapos, pontos, bőséges szakirodalmat hasznosító és idéző, ámde elfogult életrajzban együtt van minden, ami egy Fülöp-apológiához kell. És hiányzik vagy minimanizálódik-marginalizálódik minden, ami ezzel ellentétes. Fülöp uralmát baljós fényrel világították meg az eretnekek máglyái. Pontosan mennyi? Senki sem tudja, Spagnoletti kí-

sérletet sem tesz megbecsülésére, csupán annyit ismer el, hogy a király „megszámlálhatatlanul sok auto da fét tisztelt meg jelenlétével” (158.), lévén „a rendíthetetlenség (milyen szép, elegáns szó! – M. I.), mellyel Fülöp az eretnység és általában a heterodoxia elleni harcát folytatta, kezdettől fogva személyisége és uralkodása megkülönböztető sajátossága” (158.). A monográfusnak azért a javára írható, hogy még spanyol eredetiben is idézi, amit Fülöp egy olasz eretneknek, Carlo de Sessónak mondott: „Én magam vinném a fát saját fiam máglyájához, ha olyan gonosz lenne, mint Ön.” (159.) Ám olyan minősítéseket, mint fanatikus, vakbuzgó, tömeggyilkos hiába keresnénk a kötet lapjain. Nyilván a tudományos stílus visszafogottsága okán.

Ad vocem, Don, Carlos! Schiller remekművének főszereplője nyilvánvalóan idealizált személyiség. Ám Spagnoletti ellen-portréja nem áll sokkal közelebb a történelmi igazsághoz: a trónörököszt elmeháborodott, „nagyon rossz természetű”, közveszélyes fiatalembernek pingálja le, majd elégedetten nyugtázza: „Spanyolország szerencséjére a monarchia irányítása nem lett Carlosra bízva.” (115–116.) Ez a „szerencsére” különösen megdöbbentő, figyelembe véve, amit egy lappal odébb olvashatunk, tudniillik, hogy Fülöp „börtönbe vetette fiát és a halálát okozta” (117.): „talán megfojtották, talán az ereit vágták fel” (uo.). Ismerjük el, egyik sem olyan szörnyű halál-nem, mint ha a királyfit az atyai kézzel összehordott fahasábokon égették volna el elevenen (lásd a fenti idézetet).

A „fülöpi monarchia” (78.) apológiája mellett, s attól elválaszthatatlanul, a katolikus egyház kendőzetlen apológiája is jócskán közrejátszik abban, hogy a „fülöpi” külpolitikát is úgy állítja be a biográfus, mint egy békeszerető, jóságos felség törekvését az áldásos, istenes „pax hispanica”-ra (211.). Már-már mulatságos, amikor azt írja: „Tény, hogy a király inkább a békét szerette, hacsak nem ő volt az, aki háborút indított.” (220.) És nem keveset indított, szinte mindegyiket a vallás, a katolicizmus, a hitvédelem jelszavával. Az „eretnek”, protestáns I. Erzsébet Angliája ellen küldött „Legyőzhetetlen Armadát” (melyet Drake admirális és „Vihar Tengernagy” mindazonáltal legyőztek) Spagnoletti azzal magyarázza-mentegeti, hogy Erzsébet „szított háborút Németalföldön” (200.). A hollandok honvédő szabadságküzdelmének véres, tömegmészárlásokkal való leverését, a „merev és gögös” (és mellelleg vérszomjas és tömeggyilkos) Alba herceg (185.) rémtetteit nem tekinti „agresszív” háborúnak (181–191.). A Franciaország elleni háborúskodást így indokolja (korántsem elítélően): Fülöp „nem tűrhette, hogy Franciaország hugenottává váljon és kiindulópontja legyen a népek által uralkodóik ellen kirobbantott lehetséges felkeléseknek, eretne-

kek kezére jutván és negatív példát mutatván a németalföldieknek” (207.). Az óceánon túli („Ultramar”), újvilági erőszakos-véres hittérítést a történettudós Tommaso Campanella szavaival véli igazolni: „a spanyol király a keresztény vallást terjesztette, melyet a természetjog véd”, szemben „az indiánokkal, akik megsértették a természetjogot” (229.). A szegény olasz filozófusnak a huszonnyolc esztendő során, amit a spanyol inkvizíció nápolyi börtönében töltött, volt ideje megbánni a világtörténelem egyik legnagyobb zsarnokáról papírra vetett illuzórikus sorait.

Angelantonio Spagnoletti: Filippo II (II. Fülöp), Salerno Editrice, Roma, 2018, 377 o.

Madarász Imre